

Preliminär utgåva

DOMSTOLENS DOM (femte avdelningen)

den 12 september 2024 (*)

” Begäran om förhandsavgörande – Område med frihet, säkerhet och rättvisa – Invandringspolitik – Rätt till familjeåterförening – Direktiv 2003/86/EG – Artikel 16.3 – Avslag på ansökan om förnyelse av referenspersonens uppehållstillstånd – Följder – Avslag på ansökan om förnyelse av uppehållstillståndet för referenspersonens familjemedlemmar – Skäl som de inte råder över – Förekomsten av underåriga barn – Artikel 15.3 – Villkor för beviljande av ett eget uppehållstillstånd – Begreppet ’särskilt ömmande fall’ – Räckvidd – Artikel 17 – Individuell prövning – Rätten att yttra sig ”

I mål C-63/23,

angående en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 267 FEUF, framställd av Juzgado de lo Contencioso-Administrativo n.º 5 de Barcelona (Provinsiella förvaltningsdomstolen nr 5 i Barcelona, Spanien) genom beslut av den 9 januari 2023, som inkom till domstolen den 6 februari 2023, i målet

Sagrario,

Joaquín,

Prudencio

mot

Subdelegación del Gobierno en Barcelona,

meddelar

DOMSTOLEN (femte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden E. Regan (referent) samt domarna I. Jarukaitis och D. Gratsias,

generaladvokat: J. Richard de la Tour,

justitiesekreterare: handläggaren L. Carrasco Marco,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 17 januari 2024,

med beaktande av de yttranden som avgetts av:

- Sagrario och hennes två underåriga barn, genom E. Leiva Vojkovic, abogado,
- Spaniens regering, genom I. Herranz Elizalde, i egenskap av ombud,
- Europeiska kommissionen, genom I. Galindo Martín och J. Hottiaux, båda i egenskap av ombud,

och efter att den 7 mars 2024 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Begäran om förhandsavgörande avser tolkningen av artiklarna 15.3 och 17 i rådets direktiv 2003/86/EG av den 22 september 2003 om rätt till familjeåterförening (EUT L 251, 2003, s. 12) samt av artiklarna 7, 24, 33.1 och 47 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna (nedan kallad stadgan).
- 2 Begäran har framställts i ett mål mellan å ena sidan en mor och hennes två underåriga barn, vilka samtliga är tredjelandsmedborgare, och å andra sidan Subdelegación del Gobierno en Barcelona (regeringens representationsorgan i Barcelona, Spanien) (nedan kallat den behöriga nationella myndigheten) angående ett avslag på en ansökan om förnyelse av deras uppehållstillstånd för familjeåterförening.

Tillämpliga bestämmelser

Unionsrätt

Direktiv 2003/86

- 3 I skälen 2, 4, 6 och 15 i direktiv 2003/86 anges följande:

”(2) Åtgärderna avseende familjeåterförening bör antas i överensstämmelse med den skyldighet att skydda familjen och att respektera familjelivet som har stadfästs i en rad folkrättsliga instrument. Detta direktiv respekterar de grundläggande rättigheter och iakttar de principer som erkänns särskilt i artikel 8 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna [, som undertecknades i Rom den 4 november 1950 (nedan kallad Europakonventionen)] och i [stadgan].

...

(4) Familjeåterförening är ett nödvändigt medel för att möjliggöra familjelivet. Familjeåterförening bidrar till att skapa en social och kulturell stabilitet som underlättar tredjelandsmedborgarnas integrering i medlemsstaterna, som även främjar den ekonomiska och sociala sammanhållningen, vilket är ett av gemenskapens grundläggande mål enligt fördraget.

...

(6) För att säkerställa skyddet för familjen och bevarandet eller skapandet av familjelivet, bör de materiella villkoren för utövandet av rätten till familjeåterförening fastställas enligt gemensamma kriterier.

...

(15) Familjemedlemmarnas integrering bör främjas. De bör därför få en självständig ställning som är oberoende av referenspersonen, särskilt vid upplösning av familjeband och partnerskap, och de bör få tillträde till undervisning, anställning och yrkesutbildning på samma villkor som den person med vilken de återförenas, i enlighet med relevanta villkor.”

- 4 Artikel 1 i direktivet, som ingår i dess kapitel I med rubriken ”Allmänna bestämmelser”, har följande lydelse:

”Syftet med detta direktiv är att fastställa villkor för utövandet av rätten till familjeåterförening för tredjelandsmedborgare som vistas lagligen på medlemsstaternas territorier.”

- 5 I artikel 2 i detta kapitel i direktivet föreskrivs följande:

”I detta direktiv avses med

...

c) *referensperson*: en tredjelandsmedborgare som vistas lagligen i en medlemsstat och som ansöker om familjeåterförening, eller vars familjemedlemmar ansöker om familjeåterförening för att förenas med honom/henne,

d) *familjeåterförening*: inresa och vistelse i en medlemsstat för familjemedlemmar till en tredjelandsmedborgare som vistas lagligen i den medlemsstaten, för att upprätthålla familjeenheten,

oavsett om familjebanden knutits före eller efter referenspersonens inresa,

...”

- 6 I kapitel VI i direktivet, med rubriken ”Inresa och vistelse för familjemedlemmar”, har artikel 15 följande lydelse:

”1. Senast efter fem års vistelse, och under förutsättning att familjemedlemmen inte har beviljats uppehållstillstånd av andra skäl än familjeåterförening, har make/maka eller ogift partner samt barn som har uppnått myndig ålder rätt till att efter ansökan, om så krävs, få eget uppehållstillstånd som är oberoende av referenspersonens uppehållstillstånd.

Medlemsstaterna får inskränka beviljandet av det uppehållstillstånd som avses i första stycket till make/maka eller ogift partner vid upplösning av familjebanden.

2. Medlemsstaterna får bevilja eget uppehållstillstånd för myndiga barn och sådana släktingar i direkt uppstigande led som omfattas av artikel 4.2.

3. Om personer som rest in i medlemsstaten för familjeåterförening blir änklings/änkor, skiljer sig, separerar eller om deras släktingar i direkt upp- eller nedstigande led av första graden avlider, får de, efter ansökan, om så krävs, beviljas eget uppehållstillstånd. Medlemsstaterna skall anta bestämmelser som garanterar att oberoende uppehållstillstånd utfärdas i särskilt ömmande fall.

4. Villkoren för beviljande av eget uppehållstillstånd och för giltighetstiden för eget uppehållstillstånd skall fastställas enligt nationell lagstiftning.”

- 7 I kapitel VII i direktiv 2003/86, med rubriken ”Påföljder och rättsmedel”, föreskrivs följande i artikel 16.3:

”Medlemsstaterna får återkalla ett uppehållstillstånd eller avslå en ansökan om förnyat uppehållstillstånd för en familjemedlem om referenspersonen inte längre vistas i medlemsstaten och familjemedlemmen ännu inte har rätt till eget uppehållstillstånd enligt artikel 15.”

- 8 I artikel 17 i detta kapitel i direktivet föreskrivs följande:

”Om en ansökan om familjeåterförening avslås, om ett uppehållstillstånd återkallas eller inte förnyas, eller om det beslutats att referenspersonen eller dennes familjemedlemmar skall utvisas, skall medlemsstaterna ta vederbörlig hänsyn till arten och stabiliteten av den berörda personens familjeband och varaktigheten av vistelsen i medlemsstaten samt förekomsten av familjemässig, kulturell eller social anknytning till ursprungslandet.”

Direktiv 2004/38/EG

- 9 Artikel 13 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/38/EG av den 29 april 2004 om unionsmedborgares och deras familjemedlemmars rätt att fritt röra sig och uppehålla sig inom medlemsstaternas territorier och om ändring av förordning (EEG) nr 1612/68 och om upphävande av direktiven 64/221/EEG, 68/360/EEG, 72/194/EEG, 73/148/EEG, 75/34/EEG, 75/35/EEG, 90/364/EEG, 90/365/EEG och 93/96/EEG (EUT L 158, 2004, s. 77, och rättelse i EUT L 229, 2004, s. 35) har rubriken ”Bibehållen uppehållsrätt för familjemedlemmar vid äktenskapsskillnad, ogiltigförklaring av äktenskap eller upplösning av registrerat partnerskap”. I punkt 2 i denna artikel föreskrivs följande:

”Utan att det påverkar tillämpningen av andra stycket skall äktenskapsskillnad, ogiltigförklaring av äktenskap eller upplösning av registrerat partnerskap som avses i artikel 2.b inte leda till förlust av uppehållsrätten för unionsmedborgarens familjemedlemmar som inte är medborgare i en medlemsstat

...

- c) om detta är befogat med hänsyn till särskilt svåra omständigheter t.ex. att ha varit utsatt för våld i hemmet medan äktenskapet eller det registrerade partnerskapet bestod, eller

...

Riktlinjerna för tillämpningen av direktiv 2003/86

- 10 I kommissionens meddelande till rådet och Europaparlamentet av den 3 april 2014 om riktlinjer för tillämpningen av direktiv 2003/86/EG om rätt till familjeåterförening (COM(2014) 210 final), har punkt 5.3, med rubriken "Rätt till eget uppehållstillstånd", följande lydelse:

"Enligt artikel 15.1 ska medlemsstaterna senast efter fem års vistelse, och om inget uppehållstillstånd har utfärdats av andra skäl, efter ansökan utfärda ett eget uppehållstillstånd som är oberoende av referenspersonens uppehållstillstånd, till make/maka eller ogift partner och till ett barn som har uppnått myndig ålder. 'Vistelse' ska förstås som en laglig vistelse och [Europeiska] kommissionen betonar att medlemsstaterna har rätt att bevilja uppehållstillstånd tidigare. Vid upplösning av familjebanden ska rätten till ett eget uppehållstillstånd under alla omständigheter alltid beviljas make/maka eller ogift partner, men medlemsstaterna får undanta vuxna barn. Även om det i artikel 15.4 föreskrivs att villkoren på detta område ska fastställas i nationell lagstiftning, anges i artikel 15.3 att upplösning av familjeband ska förstås som änklingsstånd, separation, äktenskapsskillnad, dödsfall etcetera.

I enlighet med artikel 15.2 och 3 första meningen får medlemsstaterna när som helst bevilja ett eget uppehållstillstånd till sådana myndiga barn och släktingar i rakt uppstigande led av första graden som avses i artikel 4.2 och, efter ansökan, till personer som rest in i medlemsstaten för familjeåterförening om de blir änklings/änkor, skiljer sig, separerar eller om deras släktingar i direkt upp- eller nedstigande led av första graden avlider.

Enligt artikel 15.3 [andra] meningen ska medlemsstaterna i särskilt ömmande fall bevilja ett eget uppehållstillstånd till alla familjemedlemmar som har rest in i medlemsstaten för familjeåterförening. Medlemsstaterna är skyldiga att anta bestämmelser om detta i sin nationella lagstiftning. De särskilt ömmande fallen ska ha orsakats av familjesituationen eller av upplösning av familjebanden, och inte av svårigheter knutna till andra skäl. Som exempel på särskilt ömmande fall kan nämnas fall av våld mot kvinnor och barn i hemmet, vissa fall av tvångsäktenskap, risken för kvinnlig könsstympning eller fall där den berörda personen skulle befinna sig i en särskilt svår familjesituation om han eller hon var tvungen att återvända till sitt ursprungsland."

Spansk rätt

- 11 I artikel 19 i Ley Orgánica 4/2000, sobre derechos y libertades de los extranjeros en España y su integración social (lag 4/2000 om utlänningars fri- och rättigheter i Spanien och deras integration i samhället) av den 11 januari 2000 (BOE nr 10 av den 12 januari 2000, s. 1139), i den lydelse som är tillämplig i det nationella målet, föreskrivs följande:

"1. Det uppehållstillstånd för familjeåterförening som ska beviljas makar och barn vid familjeåterförening när de uppnår arbetsför ålder ger dem rätt att arbeta utan att några ytterligare administrativa åtgärder behöver vidtas.

2. Den make eller maka som beviljas familjeåterförening får beviljas eget uppehållstillstånd om han eller hon har tillräckliga ekonomiska tillgångar för att försörja sig själv.

För det fall en maka som beviljats familjeåterförening är utsatt för könsrelaterat våld, kan hon erhålla eget uppehålls- och arbetstillstånd, utan att det föregående villkoret behöver vara uppfyllt, för såvitt det för henne har utfärdats ett beslut om skydd eller, i avsaknad härav, en rapport från Ministerio Fiscal [Åklagarmyndigheten, Spanien] i vilken det anges att det föreligger indikationer på könsrelaterat våld.

3. Barn som beviljats familjeåterförening kan beviljas eget uppehållstillstånd när de uppnår myndighetsålder och har tillräckliga ekonomiska medel för att försörja sig själva.

4. Formerna för och storleken på de ekonomiska tillgångar som bedöms vara tillräckliga för att familjemedlemmar som har återförenats ska kunna erhålla eget uppehållstillstånd ska fastställas genom förordning.

5. Om referenspersonen avlider kan familjemedlemmarna i den familj som återförenats beviljas ett eget uppehållstillstånd på villkor som ska fastställas.”

12 I artikel 59 i Real Decreto 557/2011 por el que se aprueba el Reglamento de la Ley Orgánica 4/2000, tras su reforma por Ley Orgánica 2/2009 (kungligt dekret 557/2011 om godkännande av föreskrifterna i lag 4/2000, efter ändring genom lag 2/2009) av den 20 april 2011 (BOE nr 103 av den 30 april 2011, s. 43821) (nedan kallat kungligt dekret 557/2011), med rubriken ”Vistelse för familjemedlemmar i den återförenade familjen oberoende av referenspersonens vistelse”, föreskrivs följande:

”1. En make, maka eller partner som beviljats familjeåterförening kan få ett eget uppehålls- och arbetstillstånd om han eller hon uppfyller ett av följande villkor och inte har några skulder till skattemyndigheterna eller socialförsäkringsmyndigheterna:

- a) Personen har tillräckliga ekonomiska tillgångar för att beviljas tillfälligt uppehållstillstånd utan att utöva ekonomisk verksamhet.
- b) Personen har ett eller flera anställningsavtal, från tidpunkten för ansökan, i vilka det föreskrivs en lön som inte är lägre än den allmänna minimilön per månad som gäller för den lagstadgade arbetstiden eller den minimilön som följer av tillämpligt kollektivavtal.
- c) Personen uppfyller villkoren för att beviljas ett tillfälligt eget uppehålls- och arbetstillstånd.

...

2. Maken/makan eller partnern kan även få ett eget uppehålls- och arbetstillstånd i följande fall:

- a) Om den äktenskapliga relation som låg till grund för uppehållsrätten har upphört till följd av lagstadgad separation, äktenskapsskillnad, ogiltigförklaring av registrering eller upphörande av parets samlevnad, förutsatt att det kan visas att personen har levt i Spanien tillsammans med sin make, maka eller partner som är referensperson under minst två år.
- b) Om kvinnan är utsatt för könsrelaterat våld, från den tidpunkt då ett domstolsbeslut om skydd har fattats till förmån för henne eller, i avsaknad av detta, när det finns en rapport från den allmänna åklagaren som visar indikationer på könsrelaterat våld. Detta fall är även tillämpligt när maken/makan eller partnern har utsatts för ett brott som beror på ett våldsamt beteende inom familjen, när det finns ett domstolsbeslut om skydd till förmån för den som utsatts eller, i annat fall, en rapport från åklagarmyndigheten i vilken det anges att det föreligger ett våldsamt beteende inom familjen.

Ansökningar enligt denna punkt ska handläggas med förtur och eget uppehålls- och arbetstillstånd ska vara giltigt i fem år.

- c) Om referenspersonen avlider.

3. I de fall som avses i föregående punkt, när andra familjemedlemmar än maken, maken eller partnern har beviljats familjeåterförening, får dessa familjemedlemmar behålla det uppehållstillstånd som beviljats och är, för att förnya uppehållstillståndet för familjeåterförening, beroende av den familjemedlem de bor med.

4. Barn och underåriga för vilka referenspersonen är legal företrädare ska beviljas ett eget uppehållstillstånd när de uppnår myndighetsålder och kan visa att de befinner sig i någon av de situationer som beskrivs i punkt 1 i denna artikel, eller när de har uppnått myndighetsålder och har varit bosatta i Spanien i fem år.

...”

13 Artikel 61 i kungligt dekret 557/2011 har rubriken ”Förnyelse av uppehållstillstånd för familjeåterförening”. I punkt 3 i den artikeln föreskrivs följande:

”Följande villkor ska vara uppfyllda för att ett uppehållstillstånd för familjeåterförening ska kunna förnyas:

- a) Villkor avseende den som beviljats familjeåterförening:

- 1) Han eller hon ska ha ett giltigt uppehållstillstånd för familjeåterförening eller ha haft ett som löpt ut högst 90 kalenderdagar tidigare.
- 2) Den familjeanknytning, det släktskapsförhållande eller den faktiska relation som låg till grund för godkännandet av förnyelsen ska fortfarande föreligga.

...

b) Villkor avseende referenspersonen:

- 1) Han eller hon ska ha ett giltigt uppehållstillstånd eller ha haft ett som löpt ut högst 90 kalenderdagar tidigare.

...”

14 Punkt 4 i den första tilläggsbestämmelsen till kungligt dekret 557/2011 har följande lydelse:

”På förslag från chefen för Secretaría de Estado de Inmigración y Emigración [(statssekretariatet för immigration och emigration, Spanien)], med beaktande av rapporten från chefen för Secretaría de Estado de Seguridad [(statssekretariatet för säkerhet, Spanien)] och, i förekommande fall, från cheferna för Subsecretarías de Asuntos Exteriores y de Cooperación y de Política Territorial y Administración Pública [(undersekretariaten för utrikesfrågor, territoriellt samarbete och territoriell politik samt för den offentliga förvaltningen, Spanien)] får Consejo de Ministros [(ministerrådet, Spanien)], när detta är motiverat på grund av ekonomiska, sociala eller yrkesmässiga omständigheter och i fall av särskilt intresse som inte är reglerade, efter information och samråd med Comisión Laboral Tripartita de Inmigración [(trepartssammansatt arbetsutskott för invandringsfrågor, Spanien)], utfärda anvisningar för beviljande av tillfälligt uppehålls- och/eller arbetstillstånd, som kan vara knutna till en period, en anställning eller en plats i enlighet med dessa anvisningar, eller uppehållstillstånd ... På samma sätt får chefen för Statssekretariatet för immigration och emigration, Spanien)], efter rapport från chefen för statssekretariatet för säkerhet, bevilja individuella tillfälliga uppehållstillstånd om det föreligger särskilda omständigheter som inte föreskrivs i dessa bestämmelser.”

Målet vid den nationella domstolen och tolkningsfrågorna

- 15 De tre klagandena i det nationella målet, en mor och hennes två underåriga barn, har ett uppehållstillstånd för familjeåterförening. Referenspersonen är hennes make och han är även far till båda barnen.
- 16 Den 22 april 2021 ansökte de fyra familjemedlemmarna om ett uppehållstillstånd för längre tid.
- 17 Genom ett beslut av den 27 maj 2021 avslog den behöriga nationella myndigheten referenspersonens ansökan på grund av att han förekom i belastningsregistret.
- 18 Genom beslut av den 22 juni 2021 avslog denna nationella myndighet även klagandenas ansökningar om familjeåterförening, med motiveringen att referenspersonen, i strid med villkoret i artikel 61.3 b led 1 i kungligt dekret 557/2011, inte hade något arbets- och/eller uppehållstillstånd.
- 19 Klagandena i de nationella målen överklagade detta beslut till Juzgado de lo Contencioso-Administrativo n.º 5 de Barcelona (Provinsiella förvaltningsdomstolen nr 5 i Barcelona, Spanien), som är den hänskjutande domstolen. Denna domstol har påpekat att beslutet antogs utan att den behöriga nationella myndigheten, i enlighet med artikel 17 i direktiv 2003/86, gjorde någon bedömning av arten och stabiliteten av de berörda personernas familjeband, varaktigheten av deras vistelse samt förekomsten av familjemässig, kulturell och social anknytning till det land där de är bosatta och till ursprungslandet.
- 20 Eftersom det i artikel 15.3 i direktiv 2003/86 inte preciseras vilka fall som är ”särskilt ömmande” och motiverar att en referenspersons familjemedlemmar beviljas ett eget uppehållstillstånd, kan det enligt den hänskjutande domstolen inte uteslutas att ett sådant begrepp omfattar en situation som följer av att familjemedlemmarna förlorar det uppehållstillstånd som de beviljats för familjeåterförening av skäl som de inte råder över, särskilt när det gäller underåriga barn och personer som befinner sig i en situation med strukturell diskriminering i ursprungslandet, såsom är fallet med kvinnor från vissa tredjeländer, där personer

av kvinnligt kön helt saknar skydd.

- 21 Den hänskjutande domstolen har emellertid påpekat, för det första, att det i den spanska lagstiftningen inte föreskrivs något förfarande som gör det möjligt för de berörda personerna att göra gällande individuella omständigheter och inte heller att underåriga ska höras innan beslut fattas, vilket innebär att de behöriga nationella myndigheterna uttalar sig utan att beakta de personliga förhållandena för de familjemedlemmar som har beviljats familjeåterförening. Dessa personer befinner sig således genast i en olaglig situation. Det följer av domstolens praxis, till följd av domen av den 27 juni 2006, parlamentet/rådet (C-540/03, EU:C:2006:429, punkterna 62–64), och domen av den 14 mars 2019, Y.Z. m.fl. (Vilseledande eller bedrägeri med avseende på familjeåterförening) (C-557/17, EU:C:2019:203, punkterna 51–55), att dessa nationella myndigheter, innan de fattar beslut om familjeåterförening, ska bedöma samtliga särskilda omständigheter i det aktuella fallet och att inget beslut får fattas per automatik.
- 22 Den hänskjutande domstolen har, för det andra, påpekat att artikel 59 i kungligt dekret 557/2011, trots att ordalydelsen i artikel 15.3 i direktiv 2003/86 är tvingande, inte nämner de ”särskilt ömmande fall”, som det hänvisas till i sistnämnda bestämmelse. Vidare förefaller punkt 4 i den första tilläggsbestämmelsen till detta kungliga dekret, även om det i denna bestämmelse föreskrivs att uppehållstillstånd får beviljas i särskilda fall som inte anges i bestämmelserna, inte vara förenlig med direktiv 2003/86. Nämnda domstol har nämligen påpekat att befogenheten att bevilja ett sådant tillstånd inte tillkommer organen i statens regionala förvaltning, vilka är behöriga att bevilja uppehållstillstånd, utan den centrala offentliga förvaltningen, och att ett sådant beviljande omfattas av det utrymme för skönsmässig bedömning som den sistnämnda förvaltningen har, vilket inte hindrar att beslut om uppehållstillstånd fattas per automatik.
- 23 Det är mot denna bakgrund som Juzgado de lo Contencioso-Administrativo n.º 5 de Barcelona (Provinsiella förvaltningsdomstolen nr 5 i Barcelona) har beslutat att vilandeförklara målet och ställa följande frågor till EU-domstolen:
  - ”1) Ska artikel 15.3 [andra meningen] och artikel 17 i [direktiv 2003/86], vad gäller ’särskilt ömmande fall’, automatiskt omfatta alla de fall där en underårig berörs och/eller fall som motsvarar dem som föreskrivs i samma artikel 15?
  - 2) Är det förenligt med artikel 15.3 [andra meningen] och artikel 17 i [direktiv 2003/86] att det i en nationell bestämmelse inte föreskrivs att ett eget uppehållstillstånd ska beviljas, som garanterar att återförenade familjemedlemmar inte förblir i en förvaltningsrättsligt olaglig situation, när sådana särskilt ömmande fall föreligger?
  - 3) Kan artikel 15.3 [andra meningen] och artikel 17 i [direktiv 2003/86] tolkas så, att denna rätt till ett eget uppehållstillstånd föreligger när den återförenade familjen befinner sig i landet utan uppehållstillstånd av skäl som de inte råder över?
  - 4) Utgör artiklarna 15.3 och 17 i [direktiv 2003/86] hinder för en nationell lagstiftning i vilken det inte föreskrivs att det är nödvändigt och obligatoriskt att bedöma sådana omständigheter som avses i artikel 17 i [direktiv 2003/86] innan en ansökan om förnyelse av uppehållstillstånd från återförenade familjemedlemmar kan avslås?
  - 5) Är en nationell lagstiftning i vilken det inte, såsom förfarande som ska föregå ett beslut om avslag på en ansökan om uppehållstillstånd eller ett avslag på en ansökan om förnyat uppehållstillstånd för familjeåterförening, föreskrivs ett särskilt förfarande för hörande av underåriga, när referenspersonen har nekats uppehållstillstånd eller hans eller hennes uppehållstillstånd inte har förnyats, förenlig med artiklarna 15.3 och 17 i [direktiv 2003/86], artiklarna 6.1, 8.1 och 8.2 i [Europakonventionen] samt artiklarna 47, 24, 7 och 33.1 i [stadgan]?
  - 6) Är en nationell lagstiftning enligt vilken det inte, såsom förfarande som ska föregå ett beslut om avslag på en ansökan om uppehållstillstånd eller ett avslag på en ansökan om förnyat uppehållstillstånd för en make/maka som återförenats med en referensperson, när referenspersonen har nekats uppehållstillstånd eller förnyat uppehållstillstånd, föreskrivs ett förfarande i vilket det den berörda personen får göra gällande att det föreligger sådana omständigheter som avses i artikel 17 i [direktiv 2003/86] för att få möjlighet att fortsätta uppehålla sig i landet utan uppehåll, mot bakgrund av vederbörandes tidigare

vistelse, förenlig med artiklarna 15.3 och 17 i [direktiv 2003/86], artiklarna 6.1, 8.1 och 8.2 i [Europakonventionen] samt artiklarna 47, 24, 7 och 33.1 i [stadgan]?”

Prövning av tolkningsfrågorna

Den första, den andra och den tredje frågan

- 24 Den hänskjutande domstolen har ställt den första, den andra och den tredje frågan, vilka ska prövas tillsammans, för att få klarhet i huruvida artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86 ska tolkas så, att den utgör hinder för en medlemsstats lagstiftning i vilken det inte föreskrivs en skyldighet för den behöriga nationella myndigheten att, på grundval av ”särskilt ömmande fall”, i den mening som avses i denna bestämmelse, utfärda ett eget uppehållstillstånd till en referenspersons familjemedlemmar när dessa har förlorat sitt uppehållstillstånd av skäl som de inte råder över eller när familjemedlemmarna omfattar underåriga barn.
- 25 Vid prövningen av dessa frågor ska det inledningsvis erinras om att medlemsstaterna enligt artikel 16.3 i direktivet får återkalla ett uppehållstillstånd eller avslå en ansökan om förnyat uppehållstillstånd för en familjemedlem om referenspersonen inte längre vistas i medlemsstaten och familjemedlemmen ännu inte har rätt till eget uppehållstillstånd enligt artikel 15 i direktivet.
- 26 Det framgår, först och främst, av artikel 15.1 första stycket i direktiv 2003/86 att make/maka eller ogift partner samt barn som har uppnått myndig ålder har rätt till eget uppehållstillstånd som är oberoende av referenspersonens uppehållstillstånd, senast efter fem års vistelse, under förutsättning att de inte har beviljats uppehållstillstånd av andra skäl än familjeåterförening. Av andra stycket i denna bestämmelse framgår emellertid också att medlemsstaterna, vid upplösning av familjebanden, får inskränka beviljandet av ett sådant eget uppehållstillstånd till make/maka eller ogift partner. Enligt artikel 15.2 får medlemsstaterna även bevilja ett eget uppehållstillstånd för myndiga barn och släktingar i rakt uppstigande led till referenspersonen.
- 27 Vidare kan, enligt artikel 15.3 första meningen i direktivet, ett eget uppehållstillstånd utfärdas, även innan den period med fem års vistelse som avses i artikel 15.1 har fullgjorts, till personer som rest in i medlemsstaten för familjeåterförening om de blir änklings/änkor, skiljer sig, separerar eller om deras släktingar i direkt upp- eller nedstigande led av första graden avlider. Det föreskrivs i den andra meningen i punkt 3 i nämnda artikel 15 att medlemsstaterna ska anta bestämmelser som garanterar att eget uppehållstillstånd utfärdas i ”särskilt ömmande fall”.
- 28 Enligt artikel 15.4 i direktivet ska slutligen villkoren för beviljande av eget uppehållstillstånd och för giltighetstiden för eget uppehållstillstånd fastställas enligt nationell lagstiftning.
- 29 Det är mot bakgrund av dessa inledande överväganden som räckvidden av artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86, som är föremål för de tre första frågorna, ska preciseras.
- 30 Domstolen konstaterar inledningsvis att varken denna bestämmelse eller någon annan bestämmelse i direktivet innehåller någon definition av begreppet ”särskilt ömmande fall” eller ett exempel på ett sådant fall.
- 31 Av detta följer emellertid inte, i motsats till vad den spanska regeringen gjorde gällande vid förhandlingen, att räckvidden av detta begrepp kan bestämmas ensidigt av medlemsstaterna, så att de har ett obegränsat handlingsutrymme för att definiera begreppet i sin nationella rätt.
- 32 Domstolen konstaterar nämligen, i likhet med vad generaladvokaten har påpekat i punkt 40 i sitt förslag till avgörande, att artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86 tillerkänner de familjemedlemmar som avses i denna bestämmelse en rätt genom att kräva att medlemsstaterna ska anta bestämmelser som garanterar att ett eget uppehållstillstånd beviljas i ”särskilt ömmande fall”. Bestämmelsen innehåller ett grundläggande materiellt villkor för beviljande av ett sådant uppehållstillstånd, utan att det på något sätt hänvisas till medlemsstaternas lagstiftning.
- 33 Eftersom det i artikel 15.4 i direktivet preciseras att villkoren för beviljande av ett eget uppehållstillstånd och för giltighetstiden för ett eget uppehållstillstånd ska fastställas i nationell rätt, har domstolen visserligen slagit fast att det ska anses att medlemsstaterna tillerkänns ett stort utrymme för skönsässig bedömning inom ramen

för nämnda direktiv såvitt avser villkoren för beviljande, på grundval av artikel 15.3 andra meningen i samma direktiv, av ett eget uppehållstillstånd för en tredjelandsmedborgare som rest in i den berörda medlemsstaten på grund av familjeåterförening när tredjelandsmedborgaren omfattas av ”särskilt ömmande fall”, i den mening som avses i sistnämnda bestämmelse (se, för ett liknande resonemang, dom av den 2 september 2021, État belge (Upphållsrätt i fall av våld i hemmet), C-930/19, EU:C:2021:657, punkterna 85 och 86).

- 34 Genom att i artikel 15.4 i direktiv 2003/86 hänvisa till nationell lagstiftning, har unionslagstiftaren således angett att denna hade för avsikt att överlåta åt varje medlemsstat att efter eget skön fastställa under vilka villkor ett eget uppehållstillstånd ska utfärdas till en tredjelandsmedborgare som rest in i landet på grund av familjeåterförening när tredjelandsmedborgaren omfattas av ett sådant fall (se, för ett liknande resonemang, dom av den 2 september 2021, État belge (Upphållsrätt i fall av våld i hemmet), C-930/19, EU:C:2021:657, punkt 87 och där angiven rättspraxis).
- 35 Enligt fast rättspraxis får medlemsstaterna emellertid inte använda sitt utrymme för skönsmässig bedömning på ett sätt som äventyrar direktivets ändamålsenliga verkan eller syfte eller som strider mot proportionalitetsprincipen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 2 september 2021, État belge (Upphållsrätt i fall av våld i hemmet), C-930/19, EU:C:2021:657, punkt 88 och där angiven rättspraxis). En medlemsstat får således inte göra gällande villkor som är så krävande att de utgör ett hinder som svårigen kan övervinnas och som, i praktiken, hindrar att ett eget uppehållstillstånd beviljas (se, för ett liknande resonemang, dom av den 7 november 2018, C och A, C-257/17, EU:C:2018:876, punkt 52 och där angiven rättspraxis).
- 36 Av detta följer att medlemsstaterna inte kan ha ett obegränsat utrymme för skönsmässig bedömning när det gäller att fastställa de omständigheter som är hänförliga till ”särskilt ömmande fall”, för att inte äventyra den ändamålsenliga verkan av eller syftet med deras skyldighet enligt artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86 att anta bestämmelser som garanterar den berörda familjemedlemmen rätten att erhålla ett eget uppehållstillstånd i ett sådant fall.
- 37 Enligt domstolens praxis ska vid tolkningen av en unionsbestämmelse lydelsen, sammanhanget och de mål som eftersträvas med de föreskrifter som bestämmelsen ingår i beaktas (dom av den 18 april 2024, Girelli Alcool, C-509/22, EU:C:2024:341, punkt 77). Även tillkomsthistorien bakom antagandet av den aktuella unionsbestämmelsen kan ge relevanta upplysningar om tolkningen av densamma (se, för ett liknande resonemang, dom av den 7 september 2022, Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Arten av uppehållsrätten enligt artikel 20 FEUF), C-624/20, EU:C:2022:639, punkt 28 och där angiven rättspraxis).
- 38 Vad för det första avser lydelsen av artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86 konstaterar domstolen att uttrycket ”särskilt ömmande fall”, med hänsyn till dess betydelse i vanligt språkbruk, förutsätter, såsom generaladvokaten har påpekat i punkt 49 i sitt förslag till avgörande, att det föreligger omständigheter som till sin natur är mycket allvarliga eller svåra för den berörda familjemedlemmen eller som för honom eller henne medför en hög grad av utsatthet eller sårbarhet som överskrider de risker som ett normalt familjeliv vanligtvis förknippas med.
- 39 Denna tolkning är för det andra förenlig med det mål som eftersträvas med denna bestämmelse och med de unionsföreskrifter som den ingår i.
- 40 Det ska nämligen erinras om att direktiv 2003/86, såsom framgår av skälen 2, 4 och 6, mer allmänt syftar till att säkerställa skyddet för familjen och till att underlätta tredjelandsmedborgarnas integrering i medlemsstaterna genom att möjliggöra familjelivet och genom att bidra till att skapa en social och kulturell stabilitet tack vare familjeåterförening (se, för ett liknande resonemang, bland annat dom av den 21 april 2016, Khachab, C-558/14, EU:C:2016:285, punkt 26, dom av den 2 september 2021, État belge (Upphållsrätt i fall av våld i hemmet), C-930/19, EU:C:2021:657, punkt 83, och dom av den 1 augusti 2022, Bundesrepublik Deutschland (Familjeåterförening med en underårig flykting), C-273/20 och C-355/20, EU:C:2022:617, punkt 58).
- 41 Enligt fast rättspraxis ska åtgärder avseende familjeåterförening dessutom vara förenliga med de grundläggande rättigheterna, däribland rätten till respekt för privatlivet och familjelivet som garanteras i artikel 7 samt artikel 24.2 och 24.3 i stadgan, varigenom medlemsstaterna åläggs en skyldighet att vid prövningen av ansökningar om familjeåterförening ta hänsyn till de berörda barnens bästa och sträva efter att

främja familjelivet (se, för ett liknande resonemang, bland annat dom av den 13 mars 2019, E., C-635/17, EU:C:2019:192, punkt 56 och där angiven rättspraxis, och dom av den 1 augusti 2022, Bundesrepublik Deutschland (Familjeåterförening med en underårig flykting), C-273/20 och C-355/20, EU:C:2022:617, punkt 59).

- 42 Artikel 15 i direktiv 2003/86 är, såsom framgår av skäl 15 i direktivet, helt förenlig med målet att skydda familjen genom att göra det möjligt för en referenspersons familjemedlemmar som har beviljats uppehållstillstånd för familjeåterförening att få en självständig ställning i förhållande till referenspersonen för att främja deras integrering genom att underlätta deras tillgång till undervisning, anställning och yrkesutbildning.
- 43 I detta sammanhang eftersträvas med artikel 15.3 andra meningen i direktivet det särskilda målet att skydda referenspersonens familjemedlemmar genom att ge dem en självständig ställning i förhållande till referenspersonen, till och med före utgången av den period med fem års vistelse som ger familjemedlemmarna automatiskt tillträde till denna ställning enligt artikel 15.1 första stycket, genom att garantera dessa familjemedlemmar en uppehållsrätt i den mottagande medlemsstaten som inte följer av deras beroende av referenspersonen, när detta beroende har gett upphov till särskilda svårigheter till följd av familjesituationen, vilket, såsom generaladvokaten har angett i punkt 46 i sitt förslag till avgörande, innebär att de har ett verkligt behov av att skyddas genom att beviljas ett eget uppehållstillstånd.
- 44 Det ska i detta sammanhang påpekas att det, i motsats till vad den spanska regeringen har gjort gällande, saknar betydelse att beviljandet av ett eget uppehållstillstånd till de berörda familjemedlemmarna med stöd av artikel 15.3 andra meningen i direktivet skulle kunna leda till att familjen separeras, eftersom referenspersonen på grund av förlust av sitt uppehållstillstånd i den mottagande medlemsstaten skulle kunna bli tvungen att återvända till sitt ursprungsland, medan dessa familjemedlemmar skulle kunna fortsätta att vistas i denna medlemsstat.
- 45 Såsom framgår av punkterna 40–42 ovan sammanfaller det mål som eftersträvas med artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86 inte nödvändigtvis med det mer allmänna mål som eftersträvas med direktivet. Medan direktivet i sin helhet syftar till att skydda familjen genom familjeåterförening, syftar artikel 15.3 andra meningen i direktivet till att skydda familjen genom att, inom ramen för en redan befintlig familjeåterförening, bevilja de berörda familjemedlemmarna en självständig ställning, vilken i vissa fall kan underlätta avlägsnandet av dem från referenspersonen och följaktligen leda till att vissa familjemedlemmar separeras.
- 46 Domstolen har således påpekat att artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86 bland annat syftar till att, genom beviljande av ett eget uppehållstillstånd, skydda en tredjelandsmedborgare som rest in i den mottagande medlemsstaten för familjeåterförening och som har utsatts för våld i hemmet av referenspersonen under äktenskapet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 2 september 2021, État belge (Uppehållsrätt i fall av våld i hemmet), C-930/19, EU:C:2021:657, punkterna 69, 70, 85 och 89).
- 47 Denna tolkning av begreppet ”särskilt ömmande fall”, i den mening som avses i artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86, stöds av motiveringen till det förslag till rådets direktiv om rätt till familjeåterförening som kommissionen lade fram den 1 december 1999 (KOM(1999) 638 slutlig, s. 22), enligt vilket denna bestämmelse bland annat syftar till att skydda kvinnor som utsatts för våld i deras familj, vilka inte kan bestraffas genom att deras uppehållstillstånd återkallas om de beslutar att lämna sitt hem, samt situationen för kvinnor, änkor, fränskilda eller förskjutna, som skulle finna sig i särskilt svåra situationer om de var tvungna att återvända till sitt ursprungsland.
- 48 Dessa exempel sammanfaller för övrigt med dem som nämns i punkt 5.3 i riktlinjerna för tillämpningen av direktiv 2003/86, i vilka det som exempel på ”särskilt ömmande fall”, i den mening som avses i artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86, anges inte bara våld i hemmet mot kvinnor och barn samt fall där den berörda personen skulle finna sig i en särskilt svår familjesituation om han eller hon var tvungen att återvända till sitt ursprungsland, utan även vissa fall av tvångsäktenskap eller risken för kvinnlig könsstympning (se, för ett liknande resonemang, dom av den 2 september 2021, État belge (Uppehållsrätt i fall av våld i hemmet), C-930/19, EU:C:2021:657, punkt 64).
- 49 För det tredje stöds ovanstående tolkning av det sammanhang i vilket artikel 15.3 i direktiv 2003/86 ingår, vilket framgår av en samlad läsning av de två meningar som denna bestämmelse består av.

- 50 Enligt artikel 15.3 första meningen i direktiv 2003/86 har de behöriga nationella myndigheterna nämligen, om personer som rest in i medlemsstaten för familjeåterförening blir änklingar/änkor, skiljer sig, separerar eller om deras släktingar i direkt upp- eller nedstigande led av första graden avlider, såsom framgår av ordet ”får”, endast möjlighet att bevilja ett eget uppehållstillstånd för personer som rest in i medlemsstaten för familjeåterförening, med utövande av sitt utrymme för skönmässig bedömning i detta avseende, trots att sådana situationer i sig kan anses innebära inte obetydliga svårigheter för de berörda personerna.
- 51 Såsom har påpekats i punkterna 32 och 36 ovan, är medlemsstaterna enligt andra meningen i punkt 3 i nämnda artikel 15 skyldiga att anta bestämmelser som garanterar att ett eget uppehållstillstånd beviljas i ”särskilt ömmande fall”, i den mening som avses i denna bestämmelse.
- 52 Av en sådan gradering i systematiken i samma artikel 15.3 framgår att dess andra mening avser familjesituationer som är allvarligare än de situationer som redan omfattas av den första meningen med avseende på den berörda familjemedlemmens utsatthet eller sårbarhet, vilket innebär att dessa situationer måste överskrida de risker som ett normalt familjeliv vanligtvis förknippas med.
- 53 Av detta följer emellertid inte, i motsats till vad den spanska regeringen har hävdad, att det finns ett samband mellan de två meningarna i nämnda punkt 3, i den meningen att de ”särskilt ömmande fall” som avses i den andra meningen i denna bestämmelse nödvändigtvis måste ha orsakats av att äktenskapet har upplösts till följd av dödsfall, äktenskapsskillnad eller separation, vilka avses i den första meningen i nämnda bestämmelse.
- 54 För att artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86 inte ska förlora sin ändamålsenliga verkan och det mål som eftersträvas med denna bestämmelse, nämligen att ge de berörda familjemedlemmarna en ställning som är oberoende av referenspersonens ställning, inte ska undergrävas, kan de fall som omfattas av denna bestämmelse inte begränsas till enbart de svårigheter som följer av att äktenskapet upplöses, eftersom de allvarliga svårigheter som familjemedlemmen till en referensperson kan ställas inför kan vara utan samband med en sådan upplösning och, tvärtom, följa av att äktenskapet upprätthålls, särskilt i fall av våld i hemmet, tvångsäktenskap eller risk för kvinnlig könsstympning, bland annat när referenspersonen kan bli tvungen att återvända till sitt ursprungsland om uppehållsrätten går förlorad.
- 55 Av detta följer, såsom kommissionen korrekt har gjort gällande, att de ”särskilt ömmande fall” som avses i artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86 ska följa av de berörda tredjelandsmedborgarnas familjesituation i vid bemärkelse, utan att det har någon betydelse huruvida dessa fall har samband med äktenskapets upplösning eller inte.
- 56 Denna tolkning stöds vidare av artikel 13.2 första stycket c i direktiv 2004/38, vilken, när det gäller familjemedlemmar till unionsmedborgare, delar målet med artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86 att säkerställa skyddet för familjemedlemmar som utsätts för våld i hemmet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 2 september 2021, *État belge* (Upphållsrätt i fall av våld i hemmet), C-930/19, EU:C:2021:657, punkterna 70 och 89).
- 57 I artikel 13.2 första stycket c i direktiv 2004/38 föreskrivs nämligen även att äktenskapsskillnad, ogiltigförklaring av äktenskap eller upplösning av registrerat partnerskap inte ska leda till förlust av uppehållsrätten för unionsmedborgares familjemedlemmar om detta är befogat med hänsyn till särskilt svåra omständigheter, varvid uttryckligen anges som exempel på sådana omständigheter att ha varit utsatt för våld i hemmet ”medan äktenskapet eller det registrerade partnerskapet bestod”. Av denna bestämmelse framgår således uttryckligen att sådana omständigheter kan uppstå utan att äktenskapet upplöses.
- 58 Av det ovan anförda följer att det för att det ska föreligga ”särskilt ömmande fall”, i den mening som avses i artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86, krävs att det visas att en tredjelandsmedborgare som uppehåller sig i den mottagande medlemsstaten för familjeåterförening ställs inför omständigheter som följer av familjesituationen och som till sin natur är mycket allvarliga eller svåra eller som för honom eller henne medför en hög grad av utsatthet eller sårbarhet, vilket innebär att vederbörande har ett verkligt behov av skydd som säkerställs genom beviljande av ett eget uppehållstillstånd, oavsett om äktenskapet har upplösts eller inte.
- 59 Av detta följer att enbart den omständigheten att det bland referenspersonens familjemedlemmar finns underåriga barn eller att förlusten av deras uppehållstillstånd är en följd av omständigheter som är specifika för referenspersonen, såsom att denne har begått ett brott, inte räcker för att motivera beviljande av ett eget

uppehållstillstånd på grundval av förekomsten av ”särskilt ömmande fall”, i den mening som avses i artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86.

- 60 Vad särskilt gäller den andra omständigheten ska det understrykas att förlusten av uppehållstillståndet för familjemedlemmarna på grund av omständigheter som de inte råder över återspeglar principen att, i enlighet med de mål som eftersträvas med direktiv 2003/86, vilka det erinrats om i punkterna 40 och 41 ovan, så länge de berörda familjemedlemmarna inte har förvärvat en självständig uppehållsrätt med stöd av artikel 15 i direktivet, är deras uppehållsrätt en rättighet som härleds från den berörda referenspersonens uppehållsrätt och som är avsedd att främja dennes integrering (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 mars 2019, Y.Z. m.fl. (Vilseledande eller bedrägeri i samband med familjeåterförening), C-557/17, EU:C:2019:203, punkt 47).
- 61 Med tanke på referenspersonens centrala roll i det system som inrättats genom direktiv 2003/86 är det förenligt med de mål som eftersträvas med direktivet och dess bakomliggande logik att den omständigheten att referenspersonen förlorar sitt uppehållstillstånd eller att detta inte förnyas av skäl som är specifika för referenspersonen i princip kan påverka förfarandet för familjeåterförening och i synnerhet de uppehållstillstånd som beviljas referenspersonens familjemedlemmar (se, analogt, dom av den 14 mars 2019, Y.Z. m.fl. (Vilseledande eller bedrägeri i samband med familjeåterförening), C-557/17, EU:C:2019:203, punkt 46).
- 62 Eftersom syftet med direktiv 2003/86, enligt artikel 1 i direktivet, är att fastställa villkoren för utövandet av rätten till familjeåterförening för tredjelandsmedborgare som vistas lagligen på medlemsstaternas territorier, är denna rätt på samma sätt förbehållen sådana medborgare, vilket bekräftas av definitionen av begreppen referensperson och familjeåterförening i artikel 2 c och d i direktivet. Det kan emellertid inte längre anses att en referensperson som har fått sitt uppehållstillstånd återkallat vistas lagligt på en medlemsstats territorium. Det är därför i princip motiverat att uppehållstillstånd som beviljats dennes familjemedlemmar med stöd av direktiv 2003/86 också kan återkallas eller inte förnyas utan att dessa kan åberopa ”särskilt ömmande fall”, i den mening som avses i artikel 15.3 andra meningen i detta direktiv, enbart av det skälet att de inte råder över grunden för återkallandet (se, analogt, dom av den 14 mars 2019, Y.Z. m.fl. (Vilseledande eller bedrägeri i samband med familjeåterförening), C-557/17, EU:C:2019:203, punkt 48).
- 63 Den första, den andra och den tredje frågan ska följaktligen besvaras enligt följande. Artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86 ska tolkas så, att den inte utgör hinder för en medlemsstats lagstiftning i vilken det inte föreskrivs en skyldighet för den behöriga nationella myndigheten att, på grundval av ”särskilt ömmande fall”, i den mening som avses i denna bestämmelse, utfärda ett eget uppehållstillstånd till en referenspersons familjemedlemmar när dessa har förlorat sitt uppehållstillstånd av skäl som de inte råder över eller när familjemedlemmarna omfattar underåriga barn.

Den fjärde, den femte och den sjätte frågan

Upptagande till prövning

- 64 Den spanska regeringen har gjort gällande att den femte frågan inte kan tas upp till prövning, eftersom den inte avser tolkningen av unionsrätten. Varken artikel 15.3 eller artikel 17 i direktiv 2003/86 innehåller nämligen några regler om hörande av andra personer än den som ansöker om familjeåterförening, och unionsrätten innehåller inte någon bestämmelse om underåriga barns talerätt i ett administrativt förfarande.
- 65 Denna fråga förefaller dessutom hypotetisk, eftersom beslutet om hänskjutande dels inte innehåller några uppgifter om åldern för de underåriga barn som är aktuella i det nationella målet, dels anger att samtliga berörda familjemedlemmar har ansökt om uppehållstillstånd för längre tid för familjeåterförening, vilket visar att alla dessa familjemedlemmar deltog gemensamt i det administrativa förfarandet. Nämda fråga grundar sig dessutom på den ”realistiska förutsättningen” att underåriga barn kan göra gällande en uppehållsrätt utanför familjeenheten. Under alla omständigheter framgår det inte av beslutet om hänskjutande att barnens mor har begärt att de ska höras och det finns inte heller något som tyder på att det föreligger en intressekonflikt mellan dem.
- 66 EU-domstolen erinrar om att enligt fast rättspraxis presumeras nationella domstolars frågor om tolkningen av unionsrätten vara relevanta. Dessa frågor ställs mot bakgrund av den beskrivning av omständigheterna i målet och tillämplig lagstiftning som den nationella domstolen på eget ansvar har lämnat och vars riktighet det inte ankommer på EU-domstolen att pröva. En begäran från en nationell domstol kan bara avvisas då det är

uppenbart att den begärda tolkningen av unionsrätten inte har något samband med de verkliga omständigheterna eller saken i det nationella målet eller då frågeställningen är hypotetisk eller EU-domstolen inte har tillgång till sådana uppgifter om de faktiska eller rättsliga omständigheterna som är nödvändiga för att kunna ge ett användbart svar på de frågor som ställts till den (dom av den 11 april 2024, Sozialministeriumservice, C-116/23, EU:C:2024:292, punkt 29 och där angiven rättspraxis).

- 67 I förevarande fall ska det för det första konstateras att frågan huruvida de underåriga barnen enligt unionsrätten har rätt att yttra sig innan ett beslut om avslag på deras ansökan om förnyelse av deras uppehållstillstånd för familjeåterförening antas hör till prövningen i sak av den ställda frågan och inte till huruvida den kan tas upp till prövning.
- 68 För det andra kan denna fråga inte anses vara hypotetisk, eftersom det nationella målet, enligt den uttryckliga ordalydelsen i beslutet om hänskjutande, rör lagenligheten av ett beslut genom vilket den behöriga nationella myndigheten har nekat de två underåriga barn som är aktuella i de nationella målen, vilka hade ett uppehållstillstånd för familjeåterförening, förnyelse av detsamma till följd av att referenspersonen förlorat sitt uppehållstillstånd.
- 69 Det saknar i detta avseende betydelse att det i beslutet om hänskjutande inte anges någon exakt ålder för dessa två underåriga barn. Avsaknaden av sådana uppgifter om de faktiska omständigheterna i det nationella målet, som endast den hänskjutande domstolen är behörig att fastställa, påverkar nämligen inte på något sätt frågan huruvida den ställda frågan kan tas upp till prövning, eftersom detta inte hindrar EU-domstolen från att genom den begärda tolkningen av unionsrätten ge den hänskjutande domstolen ett användbart svar på denna fråga.
- 70 När det gäller de omständigheter som den spanska regeringen har åberopat, nämligen att de två underåriga barnen i förevarande fall har ingett en ansökan tillsammans med de andra familjemedlemmarna, att deras mor inte har begärt att de ska höras och att det inte har påståtts att det föreligger någon intressekonflikt, konstaterar domstolen att dessa omständigheter även avser faktiska omständigheter som endast den hänskjutande domstolen är ensam behörig att bedöma för att avgöra det nationella målet. Dessa omständigheter saknar således betydelse för frågan huruvida den femte frågan kan tas upp till prövning.
- 71 Domstolen finner följaktligen att denna fråga kan tas upp till prövning.

Prövning i sak

- 72 Den hänskjutande domstolen har ställt den fjärde, den femte och den sjätte frågan, vilka ska prövas tillsammans, för att få klarhet i huruvida artikel 17 i direktiv 2003/86 ska tolkas så, att den utgör hinder för en medlemsstats lagstiftning enligt vilken den behöriga nationella myndigheten får anta ett beslut om avslag på en ansökan om förnyelse av ett uppehållstillstånd som utfärdats till en referenspersons familjemedlemmar, utan att först ha gjort en individuell prövning av deras situation och utan att ha hört dem, och, om så är fallet, huruvida även barnet ska höras när detta beslut avser ett underårigt barn.
- 73 Vad för det första gäller omfattningen av den behöriga nationella myndighetens prövning ska det erinras om att enligt den uttryckliga ordalydelsen i artikel 17 i direktiv 2003/86 ska medlemsstaterna, om en ansökan avslås, om ett uppehållstillstånd återkallas eller inte förnyas, ta vederbörlig hänsyn till arten och stabiliteten av den berörda personens familjeband och varaktigheten av vistelsen i den mottagande medlemsstaten samt förekomsten av familjemässig, kulturell eller social anknytning till ursprungslandet.
- 74 Det ankommer således på den behöriga nationella myndigheten att vid genomförandet av direktiv 2003/86 bland annat göra en individuell bedömning av den aktuella familjemedlemmens situation, genom att ta hänsyn tas till alla relevanta omständigheter i det enskilda fallet och, i förekommande fall, ägna särskild uppmärksamhet åt de berörda barnens intressen och intresset att främja familjelivet. I synnerhet kan sådana omständigheter som de berörda barnens ålder, deras situation i sina ursprungsländer och deras grad av beroende av föräldrar ha en inverkan på omfattningen och intensiteten i den prövning som krävs (se, för ett liknande resonemang, dom av den 13 mars 2019, E., C-635/17, EU:C:2019:192, punkterna 58 och 59 samt där angiven rättspraxis).
- 75 Denna bedömning ska göras mot bakgrund av de mål som eftersträvas med detta direktiv (dom av den 1 augusti 2022, Bundesrepublik Deutschland (Familjeåterförening med en underårig flykting), C-273/20 och

C-355/20, EU:C:2022:617, punkt 61), genom att göra en väl avvägd och rimlig bedömning av samtliga inblandade intressen (dom av den 21 april 2016, Khachab, C-558/14, EU:C:2016:285, punkt 43 och där angiven rättspraxis).

- 76 Ett avslag på en ansökan om uppehållstillstånd får därför inte meddelas per automatik (se, för ett liknande resonemang, dom av den 14 mars 2019, Y.Z. m.fl. (Vilseledande eller bedrägeri i samband med familjeåterförening), C-557/17, EU:C:2019:203, punkt 51, och dom av den 2 december 2019, G.S. och V.G. (Hot mot den allmänna ordningen), C-381/18 och C-382/18, EU:C:2019:1072, punkt 65).
- 77 Av detta följer att ett beslut att inte förnya ett uppehållstillstånd som beviljats en referenspersons familjemedlemmar endast kan fattas efter en individuell prövning med beaktande av samtliga relevanta omständigheter avseende familjemedlemmarnas situation, och särskilt de omständigheter som gör det möjligt för den behöriga nationella myndigheten att bedöma huruvida det föreligger skäl för att, med stöd av artikel 15.3 andra meningen i direktiv 2003/86, bevilja ett eget uppehållstillstånd på grund av att det föreligger ”särskilt ömmande fall”, i den mening som avses i denna bestämmelse.
- 78 Den omständigheten att de berörda familjemedlemmarna förlorar sitt uppehållstillstånd av skäl som de inte råder över eller att det finns underåriga barn bland dem kan visserligen, såsom framgår av punkterna 59–63 ovan, inte i sig styrka sådana ”särskilt ömmande fall”. Det kan emellertid inte uteslutas att dessa omständigheter tillsammans med andra omständigheter avseende de berörda personernas familjeliv, vilka emellertid inte tycks ha åberopats i det nationella målet, skulle kunna bidra till att motivera beviljandet av ett eget uppehållstillstånd med stöd av artikel 15.3 andra meningen (se, analogt, dom av den 14 mars 2019, Y.Z. m.fl. (Vilseledande eller bedrägeri i samband med familjeåterförening), C-557/17, EU:C:2019:203, punkterna 54 och 55).
- 79 Vad för det andra gäller rätten att yttra sig ska det erinras om att denna grundläggande rättighet, som, enligt fast rättspraxis, ska iakttas även när det inte uttryckligen föreskrivs i den tillämpliga lagstiftningen (se, bland annat, dom av den 11 december 2014, Boudjlida, C-249/13, EU:C:2014:2431, punkt 39 och där angiven rättspraxis), innebär att var och en garanteras en möjlighet att på ett meningsfullt och effektivt sätt framföra sin ståndpunkt under det administrativa förfarandet och innan ett beslut fattas som kan påverka hans eller hennes intressen på ett ogynnsamt sätt (se, för ett liknande resonemang, dom av den 12 maj 2022, Boshab/rådet, C-242/21 P, EU:C:2022:375, punkterna 57 och 58, och dom av den 29 september 2022, HIM/kommissionen, C-500/21 P, EU:C:2022:741, punkterna 42 och 43). Det ska emellertid preciseras att denna rätt inte nödvändigtvis innebär en skyldighet att bereda denna person en möjlighet att uttrycka sig muntligen (beslut av den 21 maj 2019, Le Pen/parlamentet, C-525/18 P, EU:C:2019:435, punkt 66 och där angiven rättspraxis).
- 80 Det framgår dessutom av domstolens praxis att rätten att yttra sig även innebär att den behöriga nationella myndigheten tar vederbörlig hänsyn till den berörda personens yttranden genom att omsorgsfullt och opartiskt pröva samtliga relevanta omständigheter i det enskilda fallet och genom att utförligt motivera sitt beslut. Skyldigheten att tillräckligt specifikt och konkret motivera ett beslut, så att det är möjligt för den berörda personen att förstå skälen för avslaget på dennes ansökan, följer således av principen om iakttagande av rätten till försvar (dom av den 11 december 2014, Boudjlida, C-249/13, EU:C:2014:2431, punkt 38 och där angiven rättspraxis).
- 81 I förevarande fall konstaterar domstolen, i likhet med kommissionen, att det är uppenbart att ett beslut att inte förnya ett uppehållstillstånd som beviljats en referenspersons familjemedlemmar kan påverka familjemedlemmarnas intressen på ett ogynnsamt sätt, vilket innebär att de ska höras av den behöriga nationella myndigheten innan ett sådant beslut fattas.
- 82 Vad gäller frågan huruvida även underåriga barn ska höras av denna myndighet, ska det erinras om att det enligt artikel 24.1 i stadgan krävs att barnen fritt ska kunna uttrycka sina åsikter och att dessa åsikter ska beaktas i frågor som rör barnen i förhållande till deras ålder och mognad.
- 83 Artikel 24.2 i stadgan ålägger dessutom den behöriga nationella myndigheten att vid alla åtgärder som rör barn ta hänsyn till barnets bästa.
- 84 Enligt fast rättspraxis innebär denna bestämmelse att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn och som medlemsstaterna vidtar vid tillämpningen av direktiv 2003/86 (se, för ett

liknande resonemang, dom av den 1 augusti 2022, Bundesrepublik Deutschland (Familjeåterförening med en underårig flykting), C-273/20 och C-355/20, EU:C:2022:617, punkt 42 och där angiven rättspraxis).

- 85 Frågan huruvida det är lämpligt att höra barnet, vilket inte nödvändigtvis krävs med hänsyn till barnets bästa, ska således bedömas i förhållande till de krav som är förenade med barnets bästa i varje enskilt fall (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 december 2010, Aguirre Zarraga, C-491/10 PPU, EU:C:2010:828, punkterna 63 och 64).
- 86 Av detta följer att artikel 24 i stadgan inte innebär ett krav på själva hörandet av barnet utan en möjlighet för barnet att yttra sig (se, för ett liknande resonemang, dom av den 22 december 2010, Aguirre Zarraga, C-491/10 PPU, EU:C:2010:828, punkt 62).
- 87 Av detta följer att barnets rätt att yttra sig inte nödvändigtvis kräver att barnet hörs, utan att barnet ska få tillgång till de rättsliga förfaranden och villkor som är nödvändiga för att det fritt ska kunna uttrycka sina åsikter och att dessa åsikter inhämtas.
- 88 Om ett beslut om avslag på en ny ansökan om uppehållstillstånd avser ett underårigt barn ankommer det således på medlemsstaterna att vidta alla lämpliga åtgärder för att ge barnet en verklig och faktisk möjlighet att yttra sig i förhållande till barnets ålder eller mognad.
- 89 Den fjärde, den femte och den sjätte frågan ska följaktligen besvaras enligt följande. Artikel 17 i direktiv 2003/86 ska tolkas så, att den utgör hinder för en medlemsstats lagstiftning enligt vilken den behöriga nationella myndigheten får anta ett beslut om avslag på en ansökan om förnyelse av ett uppehållstillstånd som utfärdats till en referenspersons familjemedlemmar, utan att först ha gjort en individuell prövning av deras situation och utan att ha hört dem. Om detta beslut avser ett underårigt barn ankommer det på medlemsstaterna att vidta alla lämpliga åtgärder för att ge detta barn en verklig och faktisk möjlighet att yttra sig i förhållande till barnets ålder eller mognad.

Rättegångskostnader

- 90 Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i det nationella målet utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den hänskjutande domstolen att besluta om rättegångskostnaderna. De kostnader för att avge yttrande till domstolen som andra än nämnda parter har haft är inte ersättningsgilla.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (femte avdelningen) följande:

- 1) **Artikel 15.3 andra meningen i rådets direktiv 2003/86/EG av den 22 september 2003 om rätt till familjeåterförening**

ska tolkas så,

att den inte utgör hinder för en medlemsstats lagstiftning i vilken det inte föreskrivs en skyldighet för den behöriga nationella myndigheten att, på grundval av ”särskilt ömmande fall”, i den mening som avses i denna bestämmelse, utfärda ett eget uppehållstillstånd till en referenspersons familjemedlemmar när dessa har förlorat sitt uppehållstillstånd av skäl som de inte råder över eller när familjemedlemmarna omfattar underåriga barn.

- 2) **Artikel 17 i direktiv 2003/86**

ska tolkas så,

att den utgör hinder för en medlemsstats lagstiftning enligt vilken den behöriga nationella myndigheten får anta ett beslut om avslag på en ansökan om förnyelse av ett uppehållstillstånd som utfärdats till en referenspersons familjemedlemmar, utan att först ha gjort en individuell prövning av deras situation och utan att ha hört dem. Om detta beslut avser ett underårigt barn ankommer det på medlemsstaterna att vidta alla lämpliga åtgärder för att ge detta barn en verklig och faktisk möjlighet att yttra sig i förhållande till barnets ålder eller mognad.

Underskrifter

---

* Rättegångsspråk: spanska.